

PÁZMÁNY, A HÁROMSZÁZÉVES „HALOTT” S A MINDIG ÉLŐ.

Irta: *Koppány István.*

MÁRCIUS 19-én volt 300 esztendeje, hogy a magyar bíboros Cicero, a magyar Bellarmin meghalt Pozsonyban. «Pázmány Péterrel új típus jelenik meg — újkori történetünkben — írja Szegfű Gyula —, a lelki emberé — az akarat hőséé! — aki összes tehetségeit évtizedek megszakítatlan munkájával a magyarság lelki képe kialakítására használja fel... ő országos hatalom birtokában országgraszoló eszközöket használ fel nem világi hatalom kialakítására, nem a politika mozgatására, hanem a lelkiek kiképzésére, lelki tények teremtésére... a magyar lélek katolikus szellemű kiművelésére... a politika az ő lelki céljai mellett mindenkor az ancilla szerepét játszotta... a primátust nála mindig a vallás tartja meg»... Aminthogy mindig és mindenben elsősorban pap és szerzetes volt...

Az isteni Gondviselés küldötte őt olyan időkben, amikor bizony sűrűn terpeszkedtek hazánk egén a nehéz és viharos sötét fellegek.

De neki, az egyszerű jezsuitának (1614-ben a még szigorúbb karthauzi-rendbe akart átlépni) is támadtak irigyei, amikor Forgách Ferenc tervszerűen készítette elő útját a főpapi méltóságra s halála után a primási székre. Névtelen, koholt levelek mentek ellene Rómába s V. Pál pápa el is rendelte a legszigorúbb vizsgálatot. Mikor azonban «minden oldalról magasztaló jelentések érkeztek Pázmány élete és erkölcei felől s a vizsgálat eredménye az volt, hogy a levelek koholtak és a vád alaptalan» s a bécsi apostoli nuncius: De Marra Placidus még azt is hozzátette jelentéséhez, hogy «a primási szék elfoglalására hivatottság tekintetében Pázmánnyal egy magyar főpap sem állja ki a versenyt»: — 1615 október 16-án meghalván Forgách érsekprimás, — az 1616. szeptember 28-án kelt királyi kinevezést a pápa már ez év november 28-án meg is erősítette és VIII. Orbán 1629-ben az Anyaszentegyház bíborával is felővezte Pázmányt.

Pázmány a katolikus restauráció vezére s legkiválóbb képviselője volt hazánkban, ez azonban nem akadályozta meg annak meglátásában, hogy az illetéktelen német befolyáson túl is: hazánk és hitünk legnagyobb ellensége: a török, amely ellen «csak az egységes szellemű és lelkű magyarság veheti fel siker reményében a küzdelmet... Ez a felfogás magyarázza meg és teszi érthetővé céltudatos térítő munkáját, mely a reformáció ellen irányult ugyan, tulajdonképpen azonban «a nemzeti egység» gelyreállítását is szolgálta egy nagy cél: a törökkel való végleges leszámolás érdekében... Nem szorul bizonyításra, hogy hazánkban a töröktől való megszabadításának munkájából Pázmány céltudatosan és alaposan vette ki részét!

A történelmi meglátásban zseni, — a cél érdekében való munkálkodásban pedig a munka, az önfeláldozás, de egyben a tántorithatatlan, törhetetlen akarat hőse volt Pázmány, aki a célra függesztett szemekkel, testi-lelki, anyagi és szellemi erőinek teljes megfeszítésével és kimerítésével haladt a bölcsen felismert helyes úton. «Évtizedeken át ugyanazt a politikai irányt követni, sem jobbra, sem balra nem nézve, ritkaság abban az államraison vezette világ-

ban, amikor, ha nem is a nagy állandó célokat, de az ahhoz vezető kisebbeket és az eszközöket mindenki a napi kilátások szerint váltogatta».

Az egyetemes magyar érdekek védelmében bátran szembeállt a királlyal, aminthogy erőteljesen védte meg álláspontját a pápával szemben is, hogy megnyerje a török-ellenes szövetségnek — és II. Ferdinándnak tetemes pénzsegélyt eszközöljön ki — főleg Franciaország, Gusztáv Adolf svéd király és Bethlen Gábor elleni harcaihoz.

Izig-vérig magyar nemes ember, — a szónak legnemesebb értelmében vett — magyar úr volt «s mi sem hozta ki sodrából annyira, mint a Bocskay-pártiak ama követelése, hogy a jezsuitákat, magyarelles voltuk miatt távolítsák el az országból. Ilyenkor a magyar nemes úr büszkeségével hivatkozott származására, aminthogy a Jézustársaság magyar tagjai ekkor valóban, szinte kivétel nélkül, előkelő nemes családok sarjai voltak.

Pázmány irodalmi «munkái számban majdnem eléri az előtte megjelent katolikus művek összes számát», de nem részletezzük most itt irodalmi érdemeit (Kalauz, Prédikációi, Imakönyve, Kempis-fordítása stb.), melyekkel tulajdonképpen a magyar próza stílusának megteremtőjévé és egy új nemzeti irodalomnak megalapozójává vált. Kifejezésében egyszerű, előadásában közvetlen, stílusára jellemző az a levél, amelyet öregségében írt a nagy-szombati bírónak: «Magunk akartunk kegyelmeddel szólni ma reggel, de sok dolgaink között elfeledkeztünk. Az este későn, úgymint kilenc óra után, nagy zörgéssel, kiáltással farsangoltak ott a mi utcánkon valakik. Ilyen közönséges csapások között, úgy teczik, nem illenek efféle farsangolás... Azért kegyelmedet atyai szeretettel intjük, hogy az böcsületes tanáccsal egybegyűlvén, tegyen oly rendelést, mellyel az Isten engeszteltessék, mert ha Isten nem könyörül rajtunk (minthogy nem is könyörül, ha ő szent felségét boszontjuk), féltő, hogy az öröm siralomra fordul». (Hóman—Szekfű V. 286.) Magyarságának jellemzésére (nem bizonyítására, mert erre szükség nincsen!) egy-két kiváló adatot mégis megemlítünk.

Pázmány — mai terminológiával — Habsburg-párti volt, mert szilárd meggyőződésként élt lelkében, hogy a magyar kereszténység a pogány török ellen a Habsburg-házban remélheti legerősebb védelmét. II. Ferdinándnak az 1618-i magyar királyválasztó országgyűlésen való megválasztása nem kis részben Pázmány érdeme volt, még sem mulasztott el Pázmány egyetlen alkalmat sem, hogy szavát hathatósan fel ne emelje a terhes és felesleges katonai beszállások, a magyar ügyekbe való illetéktelen német beavatkozás ellen és hogy ne harcoljon Erdélynek az akkori körülmények között annyira fontos különállásáért, hiszen ebben — páratlan politikai éleslátással! — Magyarország alkotmányának és tekintélyének egyik legelső biztosítékát látta! Ezért támogatta — többek között — Rákóczi Györgyöt is az 1630-i fejedelemválasztás alkalmával és egész fejedelemsége alatt, bár tudta róla, hogy buzgó kálvinista.

Több-kevesebb eredménnyel, de szívósan és okosan harcolt a Szent-széknél a magyar szenteknek a Római Missaléba és Breviáriumba való felvételért, — a Szentszéknél külön magyar követség megszervezéséért, a bíbornoki testületből kijelölendő külön magyar protektorért, a török által megszállott területeken való pasztorációért, az erdélyi püspökségért, a magyar király apostoli címéért stb.

A papnevelést bizony nagyon szomorú helyzetben találta Pázmány, az érsekprimás, — az esztergomi egyházmegyében alig talált száz plébánost! —

ezért nemcsak Nagyszombatban létesített papneveldét, de 115.000 forint alapítványi összeggel — a különböző egyházmegyék kiváló teológusai számára — megalapította 1623-ban Bécsben a ma is híres és kitűnő Pázmáneumot.

Anyagi és erkölcsi erejével támogatta a római német-magyar kollégium ügyét is. Nemcsak, hogy szívósan küzdött — sajnos, sikertelenül — egy külön magyar intézet felállításáért, de emellett éberén őrködött, hogy a magyar növendékek részére fenntartott helyeket mind betöltsék (1634-ben pl. még egy létszámfeletti növendéket is küldött, akiért külön fizetett 100 aranyat). Később, mint az intézet egyik bíbornok-protectora, még többet tehetett és tett az intézetért. Hogy mennyire becsülte Pázmány az intézet munkáját, mi sem bizonyítja jobban, minthogy a kollégium volt növendékei közül «szemelte ki helynökeit és kanonokjait és tizennyolc püspöki kinevezés alkalmával irányozta rájuk a király figyelmét». Közvetlen elődje: Forgách Ferenc s utódai: Lósy, Lippay és Szelephényi is — többek között — a római teológiáról kerültek ki.

«Fáradásai következtében csakhamar képzett, Rómában, Bécsben, Nagyszombatban tanult egyházi férfiak állanak rendelkezésére, akiknek egyházi disciplinájára az érsek szinte vasszigorral ügyel fel, de templomokról, templomi felszerelésekről, szertartáskönyvekről, javadalmakról is gondoskodik számukra.» Így érte el Pázmány, hogy nemcsak a katolikus restaurációhoz nevelt magának kiváló munkásokat, hanem számban, fegyelemben és műveltségben nagyban emelte a papság színvonalát s azt organikusan, alulról fölfelé valósággal újjászervezte...

Életének legjelemezőbb momentuma talán az a szereplés volt, amelyet mint II. Ferdinándnak rendkívüli követe fejtett ki.

«1632 február 14-én indult el Pozsonyból. Kísérete negyvennyolc személyből állott... Saját lovain tette meg az egész utat... március 13-án érkezett Ferrarába. Így tehát 28 napot vett igénybe az út, melyet ma gőzerővel 24 óra alatt teszünk meg.»

«Március 20-án Lorettóban a Szent Szűz kegyhelyét kereste fel és egy hét multával az örök város kapui alatt állott. Bevonulásakor az utcákat nagy néptömeg lepte el, mely — egykorú lapok tudósításai szerint — a magyar lovasok délceg tartásában és diszes ruházatában nagy gyönyörűséget talált...»

Római követsége — sajnos! — nem hozhatta meg a kívánt eredményt. Május 13-án még egy sikertelen kísérletet tett a Castel-Gandolfóban üdülő pápánál és másnap «Frascatiban, a Cicero emléke által elhíresült Tusculum örök szépségeiben gyönyörködött», majd meg sem várva a pápa által hirdetett consistoriumot, (melyen őt is ünnepélyesen iktatták volna be a bíbornoki testületbe), még egy-két látogatást tett, csomagolt és május 31-én végleg elhagyta az örökvárost...

* * *

A bécsi Pázmáneum megalapításakor a pápa, VIII. Orbán — többek között — a következőket írta Pázmánynak: «A vallásnak erősséget, a vallástalanságnak romlást készítettel... Vallásos bőkezűséged követendő példát nyújt... a bécsi intézet ugyanis... maradandó emléke a papi bőkezűségnek...» De Pázmány nem elégedett meg ezzel és más kiváló alkotásaival, két évvel halála előtt — a szó legigazibb értelmében — a koronát tette fel alkotásaira, amikor «1635 tavaszán — százezer forinttal! — a nagyszom-

bati egyetemet megalapította, számára a «pápai akadémia» címét és a többi egyetemek birtokában levő kiváltságok megadását kérte. Azonban az intézetet, mely a jogi és orvosi karokat nélkülözte, Rómában egyetemnek el nem ismerték» . . .

Hogy pénzt és anyagiakat Pázmány az ő nagy lelki céljainak engedelmes rabszolgáivá tudta tenni: azt e teljességre nem törekvő tanulmány is eléggé kimutatja, de mi sem bizonyítja jobban, mint «hogy római követsége alatt (melynek költségeit — nagyobb részben — szintén maga fedezte) a pápától saját egyházmegyéjének megcsonkítását kéri, szerinte négy új püspökség volna kivágandó abból, köztük a szepesi, mindegyik megfelelő anyagi dotációval» . . .

Ha ma élne: éppen annyi önfeláldozással, bölcsességgel, szellemi és anyagi energiáinak teljével küzdene a keresztény magyar lélek megújulásáért, az egységes keresztény közszellem megteremtéséért: az ország romlása ellen, mint akkor küzdött «a magyar lélek katolikus szellemű kiművelésén» keresztül az első és legnagyobb ellenség: a török ellen! És az «örök magyar cél, az ország területének visszahóditása» érdekében! . . .

«Pázmány Péternél senki sem érezte jobban, hogy a rangnak és méltóságnak nemcsak jogai, hanem kötelességei is vannak. Fáradhatatlan volt, mikor az egyház s a magyarság érdekeiről volt szó, s áldozatkészsége nem ismert határt, ha a magyar tudomány és művelődés támogatására volt szükség. Nagysága előtt ellenfelei is meghajoltak; még a protestánsok is (pedig a cuius regio: illius religio korában egymaga mintegy harminc főúri családot térített meg!) Bethlennel együtt emlegették, mint a kor egyik legnagyobb magyarját!»

FELHÓK.

*Tiszta türkiszkö az ég,
Erdők szeme lila-kék,
S mintha szívünk zengene,
Sír, eseng a lombzene.*

*Ott a szagos bolt alatt
Holt madárként hullt szavad:
— Meddig cseng e csókHzene?
Boldogságunk örök-e?*

*Felnézek, még kéekkel ég,
Lenvetésként leng az ég,
S ajkad alig csókolom,
Árnyék húz a dombokon.*

LEPKE UTJA.

*Olvaadt arany a tó,
Felette kék virágzene,
— Kedvesem, alkonyodik,
Indulni kellene!*

*Pillangó száll felénk,
Harmat-ujjacskád rámutat:
— Ez sem száll át, — nézd szívem,
Nem, kétszer egy utat.*

*Olyan szerelmes a ma,
Nóta, csók, cseresznyevirág, —
Ó, mondd, jövünk-e még mi
Egyszer ez úton át?*